

GLAVNI GODISNJI IZVJESTAJ ZA 1859. GODINU KIRURGA IVANA KRSTITELJA ANDRIANIĆA, VODITELJA ZDRAVSTVENOG PODRUČJA U CRIKVENICI

Matejčić, Marijan; Gobić, Jasna

Source / Izvornik: **Acta medico-historica Adriatica, 2004, 2, 83 - 92**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:184:732329>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of
Medicine - FMRI Repository](#)

GLAVNI GODIŠNJI IZVJEŠTAJ ZA 1859. GODINU KIRURGA IVANA KRSTITELJA ANDRIANIĆA, VODITELJA ZDRAVSTVENOG PODRUČJA U CRIKVENICI

ANNUAL REPORT BY IVAN KRSTITELJ ANDRIANIĆ,
THE CITY SURGEON OF THE SANITARY REGION OF
CRIKVENICA FOR YEAR 1859

Marijan Matejčić¹, Jasna Gobić²

SUMMARY

This paper presents and comments on an annual report by Ivan Krstitelj Andrianić, the chief physician of the sanitary region of Crikvenica (North-Croatian littoral) for the year 1859. Beside interesting and very precise medico-historical data, the report is an excellent source for demographic, ethnographic, and cultural-anthropological considerations within this particular time and space frame.

Key words: history of medicine, Croatia, cultural anthropology

Tijekom XIX. stoljeća Riječka županija bila je podijeljena na zdravstvena područja od kojih je jedno imalo svoje središte i ured u Crikvenici. Bio je to carski i kraljevski zdravstveni područni ured kojemu je godine 1859. bio na čelu kirurg Ivan Krstitelj Andrianić. Županija je od zdravstvenih područja tražila godišnje izvještaje koji su trebali prikazati sliku zdravstvenog stanja i socijalnih prilika kraja, a uz to i podatke o klimi, gospodarstvu i stupnju zdravstvene kulture te prosvjećenosti kraja koji pokriva područna vlast. Andrianić je 31. prosinca 1859. godine preko crikveničkog područja zdravstvenog ureda podnio županiji u Rijeci detaljan izvještaj za godinu 1859, a koji je iz-

1 Marijan Matejčić (1920.-1997.), profesor rendgenologije na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, vrstan povjesničar medicine i jedan od osnivača današnjeg Hrvatskog znanstvenog društva za povijest zdravstvene kulture.

2 Jasna Gobić, specijalistica iz ginekologije i porodništva u KBC Rijeka. U pismohrani roditelja Radmile i Marijana Matejčić, pronašla je nedovršeni rukopis te ga je uz neznatnu doradu pripremila za objavljivanje u priloženom obliku.

vještaj iz područnog zdravstvenog ureda prosljeđen riječkoj županiji 7.siječnja 1860. godine. Spis se danas nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu (odjel Riječko-modruške županije, vodič XX, kutija 18). Za potrebe ovog članka korištena je preslika rukopisa koja je prepisana strojem te će u nastavku biti ukratko

Iz tog izvještaja doznajemo neke zanimljive podatke ne samo o stanju zdravlja u Vinodolu, već općenito o ljudima i njihovim navadama. U njemu ima nekih folklorni" bizarnosti, pa, baš zato, taj spis nije činovnički izvještaj pisan po zadanim točkama navedenim u upitniku županije. Više je to pučko kazivanje, lišeno intelektualističkih i medicinskih analiza i upravo stoga posjeduje posebnu draž. Izvještaj govori o stanju zdravlja u zdravstvenom području Crikvenica, gdje se obuhvaća slijedeća naselja: Bribir, Crikvenica, Dramalj, Drivenik, Grižane, Novi, Selce, Šiljevica, Tribalj i Zagone. Kirurg Andrianić o svakom od tih mjesta daje interesantne podatke pa se tako dobiva slika Vinodola polovicom XIX. stoljeća. Saznajemo da su na tom području ljudi po zanimanju zemljoradnici, ribari, nadničari, zidari i klesari, trgovci, brodovlasnici, pekari, prodavači kruha, stočari i najzad - po zanimanju - i prosjaci. O crstama trgovine zanimljivi su, također, podaci, jer svako mjesto trguje posebnom robom, pa na primjer stokom trguju Zagonjani, s peradi Dramaljci i Tribaljci, kruhom Novljani, a svilenom bubom Dramaljci i Crikveničani.

Budući da je u tom izvještaju naveden broj stanovnika po pojedinom mjestu u kotaru, njihov je ukupni zbroj na dan 30. prosinca 1859. godine bio 16.030 duša, odnosno po pojedinom lokalitetu, počevši od Crikvenice, taj je broj bio slijedeći: Crikvenica 2.116, Selce 1.450, Novi 2.219, Bribir 4.409, Grižane 2.692, Tribalj 930, Drivenik 968, Šiljevica 700, Zagone 646 i Dramalj 509 stanovnika.

Kad promatramo cjelokupan izvještaj primjećujemo da je Andrianić kao glavne bolesti u 1859.godini naveo relativno malo vrsta - povratna groznica, sifilis, šarlah, ludilo, delirij, alkoholizam, naročito u žena, prolaps maternice, kile i drugo.

Na području kotara Crikvenice prema tom izvještaju umrlo je u 1859.godini ukupno 291 osoba, od čega 123 odraslih i 168 djece. Uzme li se broj stanovnika od 16.030 to bi u postotku bilo 1,34%.

Izvještaj nam daje podatke o gledanju na bolest i korištenje liječničke intervencije. U najviše se slučajeva, kad je u pitanju zdravljenje, obraćaju babama, liječe se vraćanjem, čak, kad je potrebno da idu u vojsku ili kod novačenja, i sami izazivaju bolest na različite načine, vjeruju isključivo u kinin, jer je efikasan i odmah zaustavlja groznicu. Andrianić hvali jedino Selčane da se obraćaju liječniku i traže od njega pomoć. Od pučke medicine Andrianić spominje "presjecanje milce" i stavljanje djece na trbuh tek zaklane svinje da bi ona bila zaštićena od glista. Evo kako je to opisano: "Kad jednom grozničavom počnu trbušne smetnje, onda umjesto da uzme u tekućini amaro, gorki lijek, on se radije obrati nekoj staroj babi i dade si presjeći milcu na slijedeći način - osoba legne u krevetu na leđa, stara baba uzme sjekiru i s oštrom stranom učini dva ili tri križa nad područjem koje je bolesno i kaže da je tako ozdravila osobu "presjekavši mu milcu". Ima još i nešto ljepše! U Crikvenici gotovo svaka obitelj preko godine drži i hrani svinju i kada koncem prosinca budu svinje zaklane, nakon što im se očisti dlaka, postave se na hrvat s trbuhom prema gore a tada se mala djeca postave s golim trbuhom iznad trbuha svinje pa ih tako drže jedno dvije minute s čvrstom mišlju da dijete neće biti podložno glistama".

Još je zanimljiviji podatak o liječenju epilepsije, padavice jedne djevojke. Ivan Andrianić, naime, govori kako su žene ribara u Crikvenici pune praznovjerja i opisuje ovakav primjer: "Neki se dan u jednoj kali rodila mala pričica koja zaslužuje da se ispriča. Jedna djevojka od dvadeset godina dobila je napad padavice i otišla je da potraži lijeka. Bila je, naime, napućena od nekoga kako u Rijeci postoji jedna glasovita "Dottoressa" koje će sa sigurnošću napraviti da više nikada neće ona biti opsjednuta sličnom bolešću. Čuvši to otrča u Rijeku i konačno nađe glasovitu doktoricu koja joj je osigurala liječenje, rekavši joj da su njezine dvije prve susjede, budući da su vještice, uzrokovale tu bolest. Bolesnica je vrativši se kući, ispričala to svojoj majci, koja je neposredno zatim nasrnula na te dvije sirote žene, rekavši im: "vi ste štrige, vi ste mojoj kćerci uzrokovale padavicu". Te jadne žene ostale su preneražene, gledale su jedna drugu i smijale se rekavši da je luda. Ona razbješnjena, još ih je jače ispsovala. Najzad te dvije dignuše si suknje i pokazaše joj svoje stidne dijelove rekavši: "gledajte ovdje i do-

bro otvorite oči, da li su naše... pokrivenne dlakom ili su bez dlaka (jer ovdje se govori da ona žena koja spolovilo nema s dlakama da je štriga). Međutim, napadnute su žene imale dlaka u izobilju. U tom je smislu u Crikvenici među pučanstvom veliko neznanje, oni ne vjeruju liječniku a i u medicinu malo."

U izvještaju je naveden slučaj u Selcima u času umiranja nekog čovjeka. Tu se kaže: ".. vrlo su skromni i bogobojažljivi, pa kad netko od ovih umire domaćini mu nasuprot postave jedan ili dva pršuta i vijenac baškota kako bi vidio da će se poslije njegove smrti napraviti gozba, jer je u njih takav običaj."

Vrlo je mnogo podataka o simuliranju bolesti pa za Zagoranje kaže: ".. vrlo su zluradi, a kada se radi o izdržavanju neke kazne, svi su padavičari ili pak gluhonijemi. Njihovo je pretvaranje golemo. Tu mladići, koji moraju ići na služenje vojske, pet ili šest dana prije nego se trebaju predstaviti na vizitu (na levu) običavaju da piju rakiju i sapun, što im prouzroči povraćanje, i upravo zato nitko od njih nije lijepog zdravog izgleda, svi izgledaju dao da su tuberkulozni". Za Driveničane veli: "Oni koji dođu do dvadesete godine ne nađe se nitko zdravih nogu, budući da strahuju od vojske, a oni, pak, koji taj nedostatak nemaju toliko su zli da osam dana piju prije nego se predstave na viziti pa držeći surovo gadnu dijetu tri dana legnu u bunjište tako da postanu prljavi, a pored toga se predstavljaju jedan za drugoga, sami si uzrokuju umjetne čireve koji ih učine nesposobnim za vojsku."

Kirurg Andrianić je imao vrlo razvijen dar zapažanja. On daje, na primjer, preciznu sliku higijenskog standarda u svakom pojedinom mjestu. Za crikveničkog ribara kaže "...spava na zemlji da se i ne pokrine." "Stanovništvo u Vinodolu s najvećim neznanjem su ribari, dočim Crikveničani koji stanuju u gornjem dijelu mjesta posve su dragi ljudi, ljubazniji su, stalno rade i nikad ni pola sata ne gube utaman, pa upravo zbog toga bolje stoje, a kako su štedljivi njihove su kuće vrlo lijepo i dobro snabdjevene seljačkim namještajem i ne bi se reklo da je odgovarajuće težaku. Ribar, međutim, ništa ne posjeduje i nema osim ponosa i zločestoće."

O čistoći Selaškinja i općenito o okolišu selačkih kuća izražava se loše, pa navodi: "Selšanke su poput muškaraca, dobra je da radi za dve,

ali je u stanju da jede za tri, to je njihova prednost. Žene su više sramežljive, no vrlo su prljave, kako u kući tako i izvan nje, vani. U Selcu su kuće uske i nagomilane jedna na drugu, a njihova su dvorišta puna gnoja pa ako padne malo kiša, da bi se ušlo u kuću, morao bi imati gondolu da se prevezeš, inače drugačije bi se išlo kroz vodu do koljena. Stoga je svake godine taj kraj podložan povratnoj groznici više od bilo kojeg u kotaru. Zato bi trebalo od strane vlasti zabraniti da se selo drži tako prljavo. U Selcu je još više bolesti, no one se liječe, ljudi liječniku vjeruju i rado liječnika nagrađuju."

Ništa bolje mišljenje u pogledu kućnog standarda Andrianić nema o Novljanima kada kaže: "...muškarci su dobrog rasta, visoki su i pokazuju veliku izvanjsku čistoću, međutim, ne toliku u svojim kućama, budući da su im previše tijesne i zgruvane jedna s drugom. Oni stanuju na katu a ispod su im životinje, volovi, magarci i oruđe, tako da je za pobjeći od smrada kad se dođe u njihovu nastambu." Naprotiv, o čistoći Grižana izražava se pohvalno: "Grižanci su ponosan svijet, mnogo drže do vlastite ljubavi, primjećuje se čistoća, njihove su kuće u boljem stanju od onih Bribiraca." On navodi dalje, da Tribaljci do čistoće malo drže, a u Šiljevici" .. u kućama im se ne vidi ni krevet, žive kao životinje.

Pedesete godine XIX. stoljeća bile su u Vinodolu razdoblje jačeg socijalnog raslojavanja i prihvaćanja novih načina privređivanja, što je neosporno djelovalo na zdravstvenu kulturu kotara, a to je osobito vidljivo iz ovog izvještaja. Za tu dvojnost privređivanja, koja je utjecala i na mentalitet stanovnika, najbolja je pojava nadničarskih poslova izvan Vinodola, posebno klesarskih i općenito kamenarskih radova, po kojima su bili vrlo poznati Grižanci, Bribirci i Crikveničani. On počinje: "Crikvenica je smještena na morskoj obali, broji 2.106 duša. Dijeli se na dva dijela, gornji i donji. Gornji je dio nastanjen dobro stojećim posjednicima, pučki zvanim, Kapari, jer nose krznene kape zvane šušnjare, a stanovnici, koji stanuju na obali mora, svi su ribari, siromašan svijet, neotesani ali ponosni i stoga zvani Giričani. Prvi žive od nadnice jer idu raditi po svijetu, a kad stigne zima vraćaju se na svoja ognjišta i donose kući, neki 80 a neki i po 100 forinta. Međutim, ribar mnogo puta izgubi cijelu godinu da ne donese kući ni jedva za jedan star palente, pa ako i štogod stekne sve se potroši, dok mu

porodica nema ni najmanje koristi". "Pučanstvo gornjeg dijela ne izgleda tako jako i zdravo kao ribari, pa će to biti upravo zbog toga jer prvi stalno rade i npori im uzvraćaju boležljivost i slabo zdravlje, dok ribar vodi oko mora život ljenčine što mu podstiče zdravlje."

Jednaki je slučaj pojave radišnosti u susjednom Selcu. U izvještaju se kaže: "Selce je isto smješteno na obali mora, broji 1.450 duša, ljudi su svi dobro stojeći, oni su trgovci i vlasnici brodova male plovidbe od čega žive i upravo su zato vrlo brižljivi a nisu tromi kao crikvenički ribari. Selčani su vrlo radišni, u proljeće idu svi na radove a kod kuće ostaju samo žene koje rade na polju i vrše domaćinske dužnosti." Za Novljane stoji: "Novljanski puk nije previše za rad, radije su takonodavci. U Novom ima uglednih ličnosti svakog položaja." O Grižancima se Andrianić izražava pohvalno kad kaže: "Grižane broje 2.692 duša, pučanstvo je, dapače, dobro stojeće, rado se prihvaćaju seoskih radova. Glasoviti su zidari i klesari, a zemlju obrađuju bolje od Bribiraca."

Posebno značajne podatke pruža ovaj izvještaj o položaju žene u Vinodolu, o njenim sklonostima i razlozima tih sklonosti, praznovjerkama i zaostalosti, o radu do iznemoglosti, te o podređenom položaju u obitelji. U izvještaju je na dva mjesta istaknuta sklonost žena alkoholu, odnosno pijenju rakije. Tako on ističe za žene ribara u Crikvenici: "Žene su neobuzdane, u najvećoj su mjeri sklone rakiji koju piju u bilo koje doba dana i moraju da je imaju dovoljno. Pune su praznovjerja." Slično kaže za Zagonjanke: "Zagonjanke se lako može pokvariti, a jednom pokvarena postaje raskalašena i vrlo pohotna, jednako rado pije kao kakav muškarac", dok za Grižanke: "...ženski je rod u Grižanima vrlo pohotan, u mnoštvu su ponešene rakijom u jednakoj mjeri kao one u Crikvenici."

O moralu žena, također daje interesantne podatke. Za Novi u izvještaju stoji: "Ženski spol je vrtoglav pa stoga politička vlast ima što s njima da radi više nego li sa svima u kotaru, žene nisu toliko raskalašene." O Grižankama piše: "Grižanske su žene naprednije od Bribirki, ljubavnije su i uglađene, one se sa svim tim pokvare i nepravno se ponesu prema vlastitim muževima, međutim, njihovi muževi nisu tako pokvareni kao oni u Bribiru." U tekstu izvještaja novo za Tri-

bljanke: "...ženski rod nije pokvaren kao u Grižanima", a veoma se pozitivno izražava o Dramaljka kad kaže: "...za njihove žene se ne može reći da su ružne, naprotiv poprilično su lijepe, zdrave i nisu sklone zlu kao one iz drugih sela."

Iz izvještaja posebno valja istaknuti jedan potresan podatak o načinu zaražavanja bibrirskog pučanstva sifilisom, prouzročenog upravo njihovim načinom privređivanja, odnosno odlaskom muškarca u svijet na rad, kao i ženidbom malodobnih dječaka sa starijom djevojkom. Taj dio izvještaja vrijedi priopćiti u cijelosti. Andrianić veli doslovce: "Bribirci su kršan svijet, ženski je rod skroman, međutim kako jedni tako i drugi raspušteni su i upravo u ovom je mjestu najviše sifilisa, možda ga u čitavom kotaru nema toliko koliko u Bribiru. Netko će se upitati zašto je u kotaru toliko sifilisa? Jedan od uzroka je način infekcije. Naime, dječak od dvanaest ili trinaest godina starosti uzima za ženu djevojku manje staru od dvadeset do dvadeset i pet godina. Takav mladić nije u stanju da udovolji bračnim dužnostima, a žena kad dođe u dvadesetu godinu želi da osjeti od muža ono. Kako, međutim, ima poklopčić, priskrbi si drugoga, koji vrši dužnost prvoga. Mladić, pak, kada dođe u dobu od dvadeset godina odlazi na rad po svijetu, a žena u međuvremenu ostari, tako da muž na nju malo misli i radije teži za drugom nego li za vlastitom ženom. Tako s jedne strane dođe inficiran muškarac, a s druge, pak, žena. Nadalje, žena u Vinodolu postaje gora od robinje, jer radi kao životinja, loše jede a spava još lošije, nikad nije gospodarica ijednoga solda, pa tako kad dođe u priliku spremno vlastitom mužu učiniti preljub i postane sifilističarka. Kad se u međuvremenu muž vrati sa rada, još se i on zarazi, a žena da bi slagala kaže mu da je to našla nad vodom kad je prala rublje. No, lijep izgovor!

Blizina gradova uvjetovala je u to vrijeme napuštanje pučke nošnje, kao što se vidi u opisu Šiljevčanki. U izvještaju piše: "... žene se nose bolje od muškaraca, naročito one koje stanuju oko poštanske ceste i ne oblače se na vinodolski već na gradski način, upravo zato, jer posjećuju gradove gdje s lakoćom mogu nabaviti komad sukna."

Kirurg Andrianić s nekoliko rečenica zna opisati bitnu karakteristiku jednog mjesta. On za Zagone kratko daje sliku stanovnika:

"Zagonjani su svi siromašni, tako da od 646 osoba samo ih 300 ima košulju. Svaki Zagonjanin, bio muškarac ili žena, mora, ex professo, ići dvije godine prosjačiti po svijetu, jer se inače ne može oženiti ili udati, a s tim postaju upravo pakosni." Dalje govori da se i Šiljevčani odaju prošnji i da nerado rade.

Uz stanovito antipatiju koju Andrianić pokazuje prema crkveničkim ritama, ukazuje on na njihovo preimućstvo što žive na zraku i jer često silom prilika drže strogu dijetu, malo jedu. Tako za ribare kaže: "...naviknut je da živi na zraku i zato su od svih stanovnika Vinodola najzdraviji", pa dodaje: "Sinovi ribara su za vojsku mnogo sposobniji, snažniji su od sinova onih koji stanuju u gornjem dijelu Crikvenice."

O načinu kako se ribar brani od groznice daje zanimljiv podatak: "Groznicu, koja je ove godine vladala, nasrtala je prvenstveno na muški rod, upravo zato jer je muškarac donosi iz stranih krajeva, kao što su Pula, Kranjska i otok Krk, a malo su je imali oni koji su bili kod kuće, Ove godine ribar se nije razbolio iako je i on morao biti grozničav, no kako je imao dobar ribolov, pa iako je vino bilo skupo, on ga je pio. Rubar se teško razboli, ali i kada se razboli isto se dobro izliječi ne želeći da se drži pravila i uputstva koja mu se ordiniraju, on jede i opije a da ne misli na posljedice koje su na njegovu štetu." Andrianić ne navodi ovdje o kojoj se groznici radi, međutim, iz opisa oboljelog u izvještaju o Triblju, jasno je da se radi o malariji: "Tribalj broji 930 duša koje stanuju u jednoj dolini okruženoj barskom vodom (baruštinom) i upravo svake godine groznice vladaju više nego li u ostalim mjestima, a u pučanstvu se primjećuje uvećani trbuh sa zemljastom bojom lica."

Prema Andrianićevom popisu u kotaru je tokom 1859. godine umrlo 168-ero djece; u Selcu primjerice je na šest odraslih umrlo dvadesetoro djece, u Bribiru na četrdeset i jednog odraslog pedeset i šestoro djece, u Novom na osamnaest odraslih trideset i dvoje djece. On pritom nije dao nikakav podatak niti komentar o razlogu i uzroku tolikog dječjeg pomora, naprotiv, izrazio je svoje mišljenje o razlogu da se u nekoj godini rađa dosta djece. On to ovako objašnjava: "Ov je godina u Crikvenici bilo vrlo malo vina, jer ga je u svibnju odnijela bura, a

poslije je vinovu lozu uništila i dotukla bolest. Pšenica i ječam su vrlo plodno rodili, krumpir osrednje dobro, a kukuruz je bio nešto bolje rodio. Ribarija je bila srednje dobra i stoga se valja iduće godine očekivati dobro rađanje ljudskog roda, naročito u Crikvenici; primjetio sam, ukoliko je ribolov dobar, slijedeće je godine rađanje djece dobro."

Uz ove podatke o zdravlju, higijeni i općenito o životnom standardu, kirurg I. K. Andrianić daje izvještaj o uzgoju žita, vinove loze, maslina, o olujama koje su uništile vinograde, o tome kako su Grižanci dobro prošli i obogatili se te godine jer je u njih vino, za razliku od drugih mjesta, dobro rodilo, pa su ga Vinodolcima prodavali pod skupe novce, o trgovanju Tribaljaca i Drivenčana sa živadi, koji su prodavali u Bakru i Kraljevici, te o trgovanju žena iz Crikvenice i Dramlja sa svilcem. Time je s nekoliko interesantnih opisa pružio sliku cjelokupne ekonomije Vinodola desetak godina prije nego što će se vinodolska obala proćuti kao prikladna za izgradnju prvih kupališnoklimatskih lječilišta i tako koraknuti u kozmopolitski svijet preko turizma kao nove privredne grane.

Prema podacima iz izvještaja vidi se da se uz ribarstvo uz obalu stanovništvo bavilo uzgojem vinove loze i maslina, a od žita se sijao kukuruz, ječam koji se sije u listopadu i u srpnju, pšenica koja se sije u siječnju i veljači. Od voća on spominje poznate jabuke iz sela Kamenjak, zatim oskoruše, bademe i breskve. Nema podataka o sadnji povrća, Izgleda da je trgovanje sa svilcem bilo razvijeno, uzgajao se u Bribiru, u gornjem dijelu Crikvenice i Dramlju. Napominje da ulje od vinodolskih maslina ima neukusan miris a kad ostari dobiva bjelkastu boju zato jer se, po njegovom mišljenju, masline beru prerano i nezrele, tako da su skoro bijele kada ih se prerađuje.

Na kraju izvještaja Andrianić smatra da je stanje zdravlja u zdravstvenom području Crikvenica bilo do kolovoza mjeseca uglavnom dobro, groznice su se povratile u Bribiru, Novom i Selcima, a razlog povratne groznice kod žena u Selcima, po njegovom mišljenju, je nečistoća, dok za Novljane kaže: "Kad se pojavi neka epidemija umjesto da bi klonuli u velikom broju, za čudo, njih klone mali broj."

Pored groznice u 1859-oj godini pojavio se znatan broj kila "u osoba u najljepšim godinama, a to upravo zato jer rade vrlo teške poslove,

dočim u žena ispadanje maternice je zbog nesposobnosti domaćih babica i jer, po običaju, žene rađaju stoječki na nogama".

U Crikvenici je bio, čak, slučaj suspektan na koleru kod oca i sina koji su se vratili iz Pule, međutim, obojica su ozdravili.

Završavajući izvještaj ustanovljuje sa zadovoljstvom da u kotaru nije bilo ubojstava osim jednog čedomorstva u Bribiru; bila su dva slučaja ludila i to kod jedne djevojke od 18 godina u Grižanama zbog nestale menstruacije, a drugo kod Bribirca nastalo grozdovačom.

Kirurg Ivan Krstitelj Andrianić dao je tako vjernu sliku Vinodola i Vinodolaca, pišući izvještaj kao jedan literalni pučki tekst zanimljiv za svakoga tko se bavi poviješću zdravstvene kulture. Izvještaj vrvi od neobično vrijednih podataka te s punim pravom zaslužuje da bude uvršten u gradnju za prošlost Vinodola kad bude za to prilika.